

Aleksandra Žabjek
Neapelj

UDK 821.163.6.09-32 Kovačič L.:
821.131.1.09-32 Compagnone L.

UTRINKI ŽIVLJENJA VČERAJ IN DANES, TUKAJ IN TAM (LUIGI COMPAGNONE IN LOJZE KOVAČIČ)

Slovenski pisatelj kratke proze Lojze Kovačič postavlja že v začetnih delih svojo povojno Ljubljano ob bok blišču in bedi ogromnega sredozemskega vele mesta italijanskega pisatelja druge polovice 20. stoletja Luigija Compagnoneja. Analiza besedil kaže, da je mesto tisti izbrani topos, ki najbolje ponazarja utesnjenost modernega človeka, izgubljenega v iskanju rešitev. Razmere, iz katerih sta zrasla oba pisatelja, pogojujejo njune različne jezikovne ali stilne poglede na kratko prozo, kjer osnovne posebnosti izhodiščne slovenske in italijanske kulture ostajajo nedotaknjene.

kratka proza, mesto, Compagnone, Kovačič, 20. stoletje

At the beginning of his career the Slovene writer of short prose Lojze Kovačič placed postwar Ljubljana alongside the splendour and poverty of the large Mediterranean city of Luigi Compagnone, an Italian writer of the second half of the 20th century. Textual analysis shows that the city is the feature that best illustrates the restriction placed on the modern man lost in search for answers. The conditions in which both writers grew up helped determine their different linguistic and stylistic approaches to short prose, in which the basic special features of the framing Slovene and Italian cultures remain untouched.

short prose, city, Compagnone, Kovačič, 20th century

Kratka proza se mi zdi tisti tip pisanja, ki je primeren za prikaz utrinkov življenja včeraj, danes, tukaj in tam, ki me še posebej zanimajo. Celotno življenje je splet krajših ali daljših trenutkov, ki skupaj tvorijo velik mozaik našega bivanja, neko sliko, ki si jo vsakdo sam ustvarja od rojstva do smrti. Nekateri ljudje so to podobo sposobni opisati, orisati ali uglasbiti, drugi spet jo nosijo le v sebi. Srečnejši jo dajo drugim v užitek ali zasmeh. Vrsta pesnikov in pisateljev, da ne govorimo o drugih umetnikih, nam je do danes podarila že neizmerno bogastvo – dolgo vrsto na papir ujetih trenutkov, ki ne odražajo samo avtorjeve biti, ampak celotno življenje v nekem prostoru in v nekem času, polno takšnih in drugačnih izkušenj. Izbira sredstev je pogosto odločujoča ali obvezna, pa naj gre za jezik, stil, temo, obliko ali žanr. Čas in prostor prinašata svoje, a le tisto najboljše se pretaka vedno in povsod.

Italijani so kraljevsko vstopili v kratko prozo že v 14. stoletju z Boccacciom, mi smo počakali do sredine 19. stoletja, ko smo v želji po vseh vrstah književnosti

počasi odškrtnili tudi vrata kratki prozi. Avtor že samo z dolžino nekega teksta nakaže bralcu pot, ki jo bo ubral. Z nekaj odločnimi potezami začrta ali modelira posamezne delčke, ki se nato zlijejo v celovit, raznolik mozaik nekega kraja, dogodka, osebe itd. Kamenčki vsem poznanega živobarvnega mozaika, mamljivo dišečega ali odurno smrdečega, odvisno pač od trenutkov, v katerih se nam prikazujejo ali v katerih jih zaznavamo, zeleni, svetleči ali črni se zlivajo v imaginarno ali resnično podobo nečesa, kar bi nam Aristotelov pesnik ali naš avtor posnemovalec rada podala »takšno kot je bilo ali je, takšno kot se dozdeva ali pripovedujejo, da je, in takšno kot bi morale biti« (Aristoteles 1982: 106). Drugi dve rešitvi sta kajpada imaginarni, zelo blizu današnjemu književnemu ustvarjalcu. Dolžina teksta ne označuje hitrosti nastajanja niti se ne izogiba dogovorjenim osnovnim zahtevam določene vrste besedila, čeprav jih posamezni ustvarjalec svobodno umešča. Bralec se mora na hitro potopiti v novo nastalo resničnost, ki jo dojema kot avtorjevo resničnost, ne glede na vse možne dvome, ki se ob nastanku porajajo v ustvarjalčevi glavi.

Pri slikanju paradoksalnih situacij neapeljski pisatelj Luigi Compagnone privabi tisti občutek zagrenjenosti in muke, ki ovija njegove junake, razpete med biti in ne biti. Michele Talamo se v pripovedi *Vampir* sprašuje izza okenskega stekla: "Torej, kdové, ali resnično obstaja to okno, oni veliki trg tam spodaj, ta veter, ki se bučno vrtinči in vznemirja domove; kdové, če to ni le moj sen, moj strah, eden izmed strahov mojega življenja.«¹ (Compagnone 2000: 170.) Nastala resničnost odseva opis preproste ustvarjalčeve resničnosti: »[...] in spodaj na velikem trgu veter rjuje kot žival.«² (Compagnone 2000: 170.) Verjetno gre za doživeto Compagnonejevo resničnost. Podobi, ki preplavita bralca, sta imaginarni, čeprav je druga videti resnična. V bistvu pa gre za junakovo resničnost, ki se skriva v avtorjevih besedah.

Življenje v dveh popolnoma različnih okoljih, slovenskem in italijanskem, me je močno zaznamovalo, mi včasih podrlo celo temelje razmišljanja, včasih ga je nadgradilo, drugič spet le dopolnilo. Na vsak način pa me je obogatilo, kadar sem ga jemala kot odgovor na izziv časa ter prostora. Resničnost, v kateri živim, je prav gotovo drugačna od slovenske ali italijanske, je širša in bogatejša od vsake posamezne, ni preprost seštevek obeh, ampak je čisto moja osebna, kakor je osebna tudi pripoved nekega avtorja, ki se razgrinja pred bralcem. Ni važno, ali gre za resnično ali izmišljeno zgodbo, za resničen ali izmišljen kraj,³ za takšno ali drugačno osebo, važna je globina, s katero avtor uspe zarezati v bralca. In prav ta enigmatični rez ustvarjene ali opisane resničnosti me je vzpodbudil, da sem pobližje pogledala to, kar vdira v tekste predstavnikov dveh zelo različnih kultur, italijanske prvega in slovenske drugega, obeh iz druge polovice 20. stoletja⁴ in dveh, ki ju druž

¹ »Allora, chissà se davvero esiste questa finestra, quel piazzale laggiù, questo vento che turbinava a scrosci e spaventava le case; chissà che non sia soltanto un mio sogno, un mio spavento, uno dei tanti spaventi della mia vita.«

² »[...] e giù nel piazzale il vento continua a urlare come una bestia.«

³ Že Cankar je v svoji *Beli krizantemi* zapisal: »Ne vem, ali se je zgodba vršila na Dunaju ali celo v Parizu ...«

⁴ Obdobje se nanaša na čas, ko so izhajala njuna dela.

skupno ime Luigi – Lojze v dveh jezikovnih variantah. Gre za Luigija Compagnoneja⁵ in Lojzeta Kovačiča.⁶

Menim, da ni potrebno posebej pojasnjevati, zakaj tak izbor, ki se na prvi pogled lahko zdi dokaj nenavaden, vendar naj bodo sama kvaliteta pisanja, nenavadnost ter široka splošna kulturna razgledanost avtorjev, ki zmaguje v ozadju tekstov, zadošten razlog za podrobnejši pogled v njuno literarno resničnost. Oba sta dolgo ostala na robu književnega dogajanja svojih kultur, čeprav iz različnih vzrokov, ne da bi prekinila svojo dejavnost. Kovačič, švicarski povratnik, ki se je šele po preselitvi družine v Slovenijo pri desetih letih resnično spopadel tudi s slovenskim jezikom, in Compagnone, Neapeljčan, kateremu sta skozi celo življenje v ušesih odzvanjala takorekoč dva jezika: neapeljščina in italijanščina,⁷ se povezujeta ob analizi primerov slovenske in italijanske kratke proze – dva velikana, ki se le počasi prebijata, kot mnogi drugi umetniki žal šele posmrtno, čisto v ospredje literarne ustvarjalnosti svojih dežel, v prevodih tudi drugje.⁸

Ko se dotaknemo obeh avtorjev, se nehote dotaknemo tudi vloge obeh književnosti, ki jima pisatelja pripadata v izhodišču. Slovenska književnost kot književnost malega naroda je imela poleg splošnih funkcij skoraj vse tja do osamosvojitve leta 1991 še posebno, pomožno vlogo: konstituirati t. i. 'nezgodovinski' narod. Ta lastnost jo še bolj kot jezik ločuje od drugih evropskih književnosti. Sosednji italijanski se ni bilo potrebno ukvarjati s tovrstnimi vprašanji. Že v srednjem veku je z Dantejem, Boccacciom in Petrarko dosegla enega svojih estetskih vrhov, ki so se prebili v splošna estetska merila književnosti nasploh, in jih je kasneje še nekajkrat ponovila, ne glede na svojo povezanost z realno stvarnostjo prostora in časa. Še drugačen je bil položaj živahnega neapeljskega kroga intelektualcev, ki so večkrat

⁵Nekaj kratkih podatkov o sodobnem italijanskem pisatelju prav gotovo ne bo odveč. Rodil se je 1. septembra leta 1915 v Neaplju, ki je zlasti po smrti Benedetta Croceja leta 1952 izgubil velik del svojega literarnega prestiža. Proti volji družine je diplomiral na Filozofski fakulteti, nekaj časa je bil profesor na srednji šoli, nato je delal kot novinar, vmes pa je sodeloval na radiu in istočasno objavljajl prve zbirke poezije. Pet desetletij je kot oster in prodoren novinar pisal v največje državne časopise ter revije. Leta 1954 je prestopil prag pripovedništva z delom *Počitnice žena*, temu pa sledi vrsta drugih del, od romanov, novel do črtic, v katerih se je na svojstven način poigraval z jezikom ter se neprenehoma soočal z vprašanjem, kako predstaviti vsakdanjo resničnost trenutka nekega kraja ali človeka. Njegove psihološko obarvane variacije na isto temo prevladujejo tudi v našem *Obmorskem mestu s prebivalci* iz leta 1973. Umrl je v Neaplju leta 1998.

⁶Slovenski ustvarjalec, dobrih 10 let mlajši od italijanskega pisatelja, rodil se je namreč 9. novembra 1928 v Švici slovenskemu izseljencu, poročenemu z Nemko, se je kot desetleten deček z družino preselil v Ljubljano, ki je tako postala izbrani oder mnogih njegovih del. Po vojni je še mladoleten ostal sam v domovini, končal VPS, delal kot dramaturg v Lutkovnem gledališču in v Pionirskem domu, bil mentor mladim lutkarjem in literatom ter se obenem tudi sam podajal v nemirne valove književnosti, kjer je prehodil dolgo pot iz njenega roba v osrčje. Umrl je leta 2004 v Ljubljani.

⁷Tullio De Mauro v svojem slovarju italijanskega jezika neapeljščini priznava poseben pomen med romanskimi jeziki, ne le zaradi jezikovne razširitve po ozemlju južne Italije z bogato prozo, poezijo in gledališkimi deli, pogosto je prisotna v popevkah ali na filmskem platnu, ampak tudi zaradi njenega uspešnega prodora v besednjak pogovornega ter celo italijanskega knjižnega jezika.

⁸Dela italijanskega pripovednika še niso prevedena v slovenski jezik, zato so vsi uporabljeni italijanski citati prevod avtorice besedila.

neposredno prestopili prag vsedrjavne književnosti, pri tem pa so znali ohraniti tiste tipične elemente, ki so drugje neponovljivi. Gledališče, film in pesem so jim bili pri tem v veliko oporo. Le kdo v Italiji ne pozna gledaliških del izpod peresa Edoarda De Fillippa, tragikomičnih prikazov utrinkov življenja v Neaplju? Le kdo se ni vsaj enkrat nasmehnil neapeljski resničnosti Totòja in koga niso pretresli srce trgajoči zvoki neapeljske melodije? Vse to so različne interpretacije, prevodi neapeljske resničnosti v številne umetniške govore: gledališkega, filmskega in glasbenega, ki približujejo mesto in njegovo kulturo širšemu krogu ljudi. Neapelj se človeku zaleze pod kožo in tam tudi ostane. Vsakomur na svoj način. Čisto drugače je prevzemala in še prevzema ustvarjalce slovenska resničnost, nekoč vsaj na videz bolj umirjena, ovenčana z bogato naravo, kulturno premočrtna in na videz manj bahava. Tereza in Hana se v Kovačičevi razglednici z naslovom *Ljuba umazana Ljubljana* podata na dolgo zaželeni izlet na Grad, ki gospodari sredi zelenega griča, v dopoldansko samoto nad ne popolnoma jasnim mestom pod seboj, kjer se včeraj in danes brezpogojno prepletata.

»Moj bog, Rezi, kakšen lep razgled!« je vzhičeno rekla Hana in položila svoje majhne roke v naročje, kjer se ji je obleka nagubala v košato osmico. »In še pred dnevi se mi je zdelo, da ne bom mogla nikoli več tako visoko.« (Kovačič 2003: 79.)

Preprosti, enostavno oblečeni ženički s skromno malico v papirnati vrečki na klopici sredi grajskega drevoreda uživata neponovljive, dolgo pričakovane trenutke svojega življenja, ob spominu na včeraj, ko ju nepričakovani dež trdno postavi v sedanost: »Grom je udaril. Tereza je dvignila glavo in se prestrašila.« (Kovačič 2003: 86.) Preprosti ljudje, preproste želje v izredno skromni resničnosti prav tako odkrivajo brezmejno bogastvo malega človeka ali kraja. Kovačičevi izbranci so kljub manjši psihološki globini sposobni dotakniti se vseh čutov bralca:

Zunaj je lil dež v navpičnih srebrnkastih pšicah in polnil zrak s sivo, hladno vodno prašino. Iz vrta pod oknom je prihajal oster, poživljajoč vonj po mokrem lesu, črni prsti, mastni, nepokošeni travi in grenak duh po zarjaveli železni ograji. Kdaj pa kdaj je gluh blisk osvetlil nočno nebo, bela pročelja hiš s premočenimi zastavami, zvitimi v nožnice, brzobjavne drogove in hladna, mokra drevesa, ki so za trenutek stopila iz teme in se približala oknu. Potem je bila spet tema in po prazni cesti, polni grgranja in klokotanja odtekajoče se vode, se je zagnal veter, kakor bi nekdo s palicami tolkel po rjuhah. (Kovačič 2003: 7.)

Kratka besedila, zbrana v *Obmorskem mestu s prebivalci*, so sad proze, ki je bila sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja, v času silovitih izbruhov mladostne utesnjenosti ob nemirnih dogodkih, nesposobna dojemati resnico z že znanimi stilističnimi sredstvi. Življenje samo jo je že preseгло. Compagnonejevi burkeži se gibljejo na Glavnem trgu ter sosednjih ulicah, v nenavadnem, absurdnem svetu med bliščem in bedo propadajočega mesta, ki ga avtor nikoli ne omeni s pravim imenom, a vendar je to za mnoge prav Neapelj, kjer je celo smrt postala groteskna. Bogato skrivnostno mesto barv, melodičnih glasov, razkošne preteklosti je postavljeno na

glavo, prežeto z nasiljem, neredom, razpadom, ponižanjem in smrtjo.⁹ Prav takšno mesto je, kot se še danes bohota v splošno razširjenih negativnih klišejih, ki govorijo o južno italijanskem velemestu, ne da bi posegli v globino! Kako različno je od že v naslovu jasno opredeljene Kovačičeve Ljubljane, ki si vsem svojim pomanjkljivostim in revščini navkljub trudi ohraniti videz nasmejanega mesta. Toda o nasmejanem mestu vendar govori Compagnone! »Tudi dandanes na naši prelepi cesti z drevoredom, ki se razteza več kot en kilometer v daljavo, mrgoli življenje«¹⁰ (Compagnone 2000: 15) ali »Nekoč je bil ta rezidenčni park upravičeno imenovan Park miru, zavist našega nasmejanega mesta, ker smo tam živeli srečno«¹¹ (Compagnone 2000: 74) in spet »Ernesto Nominato, Umberto De Fonzo, dvojčka Andrej in Camillo Cremàno, vsi štirje zelo simpatični amaterski igralci, so se zbrali pri prvem na generalki drame, ki jo bodo uprizorili nocoj v Malem gledališču našega nasmejanega mesteca«¹² (Compagnone 2000: 98). Seveda je Ljubljana, kot jo vidimo pri Kovačiču, mesto sredi povojnih težav, kjer se mali človek otepa z vsakdanjimi eksistencialnimi skrbmi, se privaja na nove razmere, a jih ne sprejema vedno v celoti. Večina podlega zahtevam časa, le nekateri junaki se uspejo bojevati nepretrgoma, čeprav bolj v mislih kot v resici, ne da bi se pri tem izgubili v množici, ob trdnem upanju v boljše čase. Minka dela za tri v želji, da bi prej ali slej tudi mož našel zaposlitev ter tako izboljšal njihov žalostni položaj:

Ko bi ti videla, kakšno imajo. Minka in njen mož spita na eni sami železni postelji, Mojčka v košari, brez žimnice, s samo blazino pod seboj. In ko bi videla: pohištva nič! Eno samo mizo, omare pa še zdaj ne bi imela, če je ne bi Minka dobila od strica. Saj nič ne rečem: imajo čisto. Toda drugače nimata nič, kar bi človek lahko vzel v roke. (Kovačič 2003: 85.)

Konkreten boj malega človeka v moralni stiski, ki sili v bralca, je ob nastanku sprožil ostre ideološke ugovore, zaradi katerih se avtor ni mogel hitro in enakopravno vključiti v slovenske literarne tokove svojega časa. Nič čudnega, saj veristično podajanje tako stvarnosti kot zavesti slovenskemu književnemu ustvarjanju takrat ni pripadalo. Joyce ali Proust sta s svojim načinom pisanja jasno vzdramila

⁹ Compagnone sam je v uvodu prve izdaje knjige zapisal: »Non sono mai riuscito a sapere su quale parallelo e presso quale mare si trovi la 'ridente cittadina' di cui si parla in queste pagine; io sospetto perfino che non esista. Forse nemmeno esistono i suoi abitanti che si muovono e parlano come non avviene nella vita reale, anche quando ridono piangono amano odiano, portano tutto alla 'massima alterazione', al 'massimo grado'. Pure, i loro nomi e cognomi farebbero pensare a una possibile collocazione geografica, una sorte di terzo mondo ove ormai non c'è più nulla di medio, di ordinario. Incauti viaggiatori che spergiurano d'essersi spinti fin nel cuore della 'città di mare' asseriscono che la 'dismisura' dei suoi abitanti dipende in gran parte dall'estrema volubilità e disarmonia con cui sotto quel cielo si svolgerebbe il movimento del sole.«

¹⁰ »Anche quest'oggi nella nostra bellissima strada, che tutt'alberata si estende per oltre un chilometro, pulsa la vita.«

¹¹ »Una volta questo parco residenziale, chiamato non impropriamente Parco Sereno, era l'invidia della nostra ridente cittadina perché vi si viveva felici.«

¹² »Ernesto Nominato, Umberto De Fonzo, i gemelli Andrea e Camillo Cremàno, tutt'e quattro simpaticissimi filodrammatici, si sono riuniti in casa del primo per la prova generale del dramma che rappresenteranno questa sera nel Teatro Piccolo della nostra ridente cittadina.«

Slovence šele malo kasneje. Tudi Compagnone je izbral boj malega človeka velikega mesta, ki je izgubilo svoj blišč ter se utaplja v bedi in propadu. Junaki se le skozi prizmo absurda lahko ozirajo na dani položaj in se mu zoperstavljajo, oviti v plašč groteske.

Sosednja Italija je v primerjavi s Slovenijo že od nekdaj razpolagala z več pomembnimi kulturnimi središči, ki so večinoma tudi po drugi svetovni vojni ohranila svoj pomen, pa naj bosta to severni prestolnici Milano in Torino s celo vrsto pomembnih založniških hiš, kot so Einaudi, Bompiani, Mondadori, Garzanti ali Rizzoli, ali Rim, ki si ga je izbrala in si ga večina ustvarjalcev še izbira za svoj dom, kjer ima sedež italijanska televizija RAI in se v Cinecittà nahaja svetovno znani center za filmsko proizvodnjo, lahko gre za nekdanje toskansko srce italijanske kulture Firenze z vrsto pomembnih revij ter z založbo Valecchi ali za sam Neapelj, pa čeprav je po Crocejevi smrti in po odselitvi številnih ustvarjalcev v druga italijanska mesta kulturno v delnem zatonu. Brez dvoma so neapeljski intelektualci od nekdaj odločilno vplivali na državno kulturno življenje. Sčasoma so se naštetim priznanim središčem pridružili še drugi manjši centri: Bologna, Perugia, Trst, Ancona, tako da že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja delovanje v enem ali drugem središču ni pomenilo kakšne posebne ugodnosti.¹³ Nekaj deset milijonski narod z dolgoletno kulturno tradicijo si pač lahko privoščijo bolj enakomerno kulturno izžarevanje. Še ne dvomilijonski slovenski narod z nekaj stoletno tradicijo književnega jezika, na najboljši način potrjenega v času romantike, česa takega ne pozna.

V povojnem Neaplju, ki ni uspel naglo odpraviti ali vsaj skriti odprtih ran, nasprotno, stoletna družbena kriza se je v mestu še zaostрила, je književnost postala nenavadna delavnica jezikovnih poskusov ter laboratorij za različno predstavljanje tedanje stvarnosti. Mladi so se srečevali na straneh mnogih različnih časopisov in revij, sledili so naukom Croceja, pri tem pa niso spregledali ne Montaleja ne Joyca ne Prousta. Obenem so vpijali novo ameriško filmsko in književno ustvarjalnost, ki sta tedaj preplavili Evropo. V takšnem ozračju je z globokim smislom za humor pričel ustvarjati Compagnone svoje posmehljive zgodbe, v katerih se psihološko raziskovanje meša z resničnostjo. Neprikrita pikrost tega pisatelja razlikuje od drugih neapeljskih ustvarjalcev, ki večinoma še niso pripravljene na spremembe časa. Počasi so izginile pomembne literarne kavarne prve polovice prejšnjega stoletja in književna dejavnost se je s prihodom novih tehnologij, ki so postopoma osvojile kulturne ustvarjalce, na nek način osiromašila, globalizirala. Toda književnost je brez dvoma uspela ohraniti neizmerno bogastvo množice lokalnih posebnosti, ki neprestano prodirajo v kulturo iz različnih središč. Sredi same ideološke krize konec sedemdesetih let se tudi v italijanski kulturni sredini vedno bolj uveljavlja izraz 'postmoderna'. Z njim sta se med drugimi ukvarjala Gianni Vattimo

¹³ Compagnone je tipičen primer svoje dobe, če sodimo po kraju izdaje njegovih literarnih del: Neapelj, Rim, Firenze, Torino in Milano.

in Umberto Eco. Končni rezultat različnih razprav je, da je italijanska kritika izraz usvojila in ga prilepila ustvarjalcem osemdesetih in devetdesetih let prejšnjega stoletja, kar nas v tem trenutku manj zanima. Compagnone je namreč izbrane zgodbe objavil že leta 1973. Seveda vse to vodi in pogloblja terminološko razhajanje med italijanskim in slovenskim svetom. Odstop ni bil nikoli v celoti premoščen.

Lojze Kovačič, ki se je iz Basla preselil na južno stran Alp, je doživljal drugačne spremembe, kot jih beleži črno-belo groteskno vrtinčenje Neapeljčana. Povojni čas izgradnje domovine je od njega zahteval velike žrtve, moral se je omejiti na drugačna stilistična sredstva, da bi z njimi označil odločilne spremembe resničnosti, s katero se je soočal slovenski narod. Nobena groteska, noben odprt posmeh, nobeno pretirano poigravanje s fantazijo ali jezikovno eksperimentiranje – vse je moralo biti vsaj na videz umirjeno, čeprav je v globini vse vrelo. In Kovačiču je uspelo pod krinko preprostosti razgrniti celotno paletu nove kratke proze v ozkih mejah dovoljenega. Njegova resničnost se zdi bližja goli resničnosti dobe, prikazana je na neposreden način, brez olepševanja ali prikrivanja. Preprosta surova vsakdanjost neprenehoma sili na dan ter zapira prosto pot sanjarjenju. Okolje in razmere pogojujejo vsakršno fantaziranje. Kratkemu sanjarjenju sledi trda brezizhodna prizemljitev. Tudi Compagnonejeve zgodbe so zaprte, odločilni konec ne dopušča izbire. Običajno eden izmed junakov poskrbi za dokončno razrešitev, ki se preliva v absurd.

Oba pisatelja sta vsak na svoj način upornika, ki sta na lastni koži občutila in nosila posledice svojih odločitev. Kovačič v kratki prozi išče 'izgubljeni čas' kot veliki francoski literat z avtobiografskimi elementi in s spominsko introspekcijo. S svojim načinom pisanja na izbrano temo, ki pred bralca polaga utrinke iz slovenske prestolnice ter nakazuje življenje nekaterih njenih prebivalcev, prične uvajati za tisti čas nov način pisanja na Slovenskem, prepojen z nezaželenimi avtobiografskimi elementi. Upre se predpisanim zahtevam okolja. Cena, ki jo je dolžan plačati, je neizmerna in se skriva v besedi osamitev. Italijanski predstavnik kratke proze 20. stoletja Compagnone deluje v čisto drugačnih književnih razmerah družbe, ki mu v okviru pisanja omogoča jezikovna in literarna poigravanja. Ustvarjalec to možnost izkorišča in ostaja inovativen tudi v krogu neapeljskih pisateljev: Prisca, Marotta, Rea, La Capria. Vsi presegajo meje lokalne ustvarjalnosti. Z nešteti posebnostmi se vklaplajo v širše, ne samo italijansko okolje, kamor je Compagnone prodril s svojim posebnim krikom, naperjenim zlasti proti splošno razširjeni ravnodušnosti nekega velemesta in njegovih prebivalcev. Krik prodre v zavest bralca kot zmes vzhičenja in gnusa. Avtor nas seznanja s parodičnimi utrinki življenja nenavadnih ali v domišljiji porojenih oseb neke skrivnostne južnoitalijanske prestolnice. Poda jih z ljubeznijo in toplino, čeprav bi lahko bili tudi sad neizmernega sovraštva. Ljubezen in sovraštvo se zlivata v neko posebno Compagnonejevo harmonijo, ki s svojim milim sredozemskim sozvočjem, s pestrostjo barv ob rahli prevladi odtenkov pompejansko rdeče ter ob neizmernem smradu propadajočega mesta, nekoč

paradiža, vodi bralca skozi meandre sodobne družbe, katerih neskončna metafora so mesto in njegovi prebivalci. Čustva, ki spremljajo slovenskega avtorja, Kovačiča, v njegovem iskanju, niso ne črno-bela ne siva, kot je mesto v spomladanski megli, saj nosi v sebi vso neizmerno globino upanja, ki skoraj nikoli popolnoma ne zamre. Preteklost in sedanjost se prepletata s prihodnostjo, ki ne prestando trka na vrata, tukaj in tam.

Lojze in Luigi obvladujeta kulturo druge polovice prejšnjega stoletja dveh sosednjih, a različnih prostorov, ne da bi se dejansko srečala, vsakdo v svojem okolju in jeziku, za katerega bi lahko trdili, da je priučen. Vsak v svojih delih jasno potrjuje prisotnost drugega/prvega jezika, pa naj bodo to pogovori v nemščini pri Kovačiču ali milo pojoči zvoki zdaj že popačene neapeljščine¹⁴ preprostih ljudi, ki prevevajo Compagnonejeva dela in odločilno vplivajo na neapeljsko melodijo italijanske izgovorjave. Avtor tudi s spretno izbranimi imeni junakov zvočno ponazarja bogastvo različnih predelov mesta ali slojev njegovih prebivalcev. Imena pravzaprav nosijo v sebi celoten program, s katerim pisatelj označuje ali fizično ali karakternost značilnost junaka, naznanja nek dogodek ali kraj, na primer brezno, v katerega se bo oseba prej ali slej zvalila, ali čisto preprosto ohranja spomin na preteklost. Osebe-karikature se ne prestando gibljejo po velikem bleščecem ali odurnem prizorišču, ki je omejen le na ozek pas osrčja mesta. Podoba povojnega kraja v obnovitvenih krčih se zoperstavlja podobi propadajočega mesta, božanska prihodnost se vzdiguje nad rajsko preteklost. Preprostost na eni strani, farsa in absurd na drugi, upanje malega človeka v novo nastali situaciji udarja ob brezup malega človeka, ki se skriva za masko groteske. Bogastvo barv in zvokov opozarja na nekdanjo veličino, mila klima omogoča ne prestando gibanje na prostem, na trgu, na ulici, pred barom, na odprtem prostoru, ki prinaša upanje nasproti posameznim barvam, zloglasni tišini zaprtih prostorov ali nenadni nevihti, ki še dodatno utesnjujejo.

Gre za dve različni literarni rešitvi stisk malega človeka v zadnjih desetletjih prejšnjega tisočletja, obe ujeti v kratkoprozna besedila: zelo kratka neorealistična pri Compagnoneju, v skladu z italijanskimi kanoni, in malo daljša pri Kovačiču, v skladu s slovensko posebnostjo dojemanja kratke proze. Mesto je tisti topos, ki po mnenju obeh avtorjev najboljše ponazarja utesnjenost modernega človeka v neprestanem iskanju izhodišč. Compagnone in Kovačič, ustvarjalca, ki sta prehodila trnovo pot 20. stoletja, sta se vendarle navidezno 'srečala' v letu 1973, ko je prvi izdal svoje *Obmorsko mesto s prebivalci* in drugi prejel Prešernovo nagrado za literarno ustvarjanje. Analiza nekaterih njunih kratkih besedil kaže na večjo

¹⁴ Neapeljsko plemstvo še dandanes rado uporablja narečje, ki so se ga nekoč posluževali v medsebojnih pogovorih ali književnosti in je drugačno od popačenega jezika ljudstva, ki tudi danes odmeva po ozkih ulicah samega središča mesta ali po primestnih naseljih. Jezikovna večplastnost neapeljskega plemstva je dobro vidna v romanu Enza Striana *Il resto di Niente*, po katerem je bil posnet tudi istoimenski film, prav zaradi narečja manj razumljiv celotnemu italijanskemu občinstvu in težje prevedljiv v večino jezikov, ki ne poznajo takšne rabe narečja.

podobnost v ustvarjenem, kot to omogoča le bežen pogled, ne glede na popolnoma drugačne razmere, iz katerih sta se razvili njuni kulturi. Podobnost potrjuje sedaj prevladujočo težnjo mnogih mladih avtorjev po čim večjem izenačenju s književnostjo trenutka v Ameriki, Evropi ali kjerkoli drugje. Na srečo pa posamezni odlični primeri kratke proze, med katerimi so brez dvoma tudi dela obeh avtorjev, pričajo o neprestani skrbi pisateljev za visoko estetsko vrednost kakršnihkoli kratkih besedil. Ta so si prav v Italiji že zelo kmalu izborila trajno pravico do obstoja med književnimi zvrstmi ter žanjejo obilo uspeha tudi med slovenskimi predstavniki.

Literatura

- ARISTOTELES, 1982: *Poetika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- COMPAGNONE, Luigi, 2000: *Città di mare con abitanti*. Napoli: Avagliano.
- ČANDER, Mitja (ur.), 2004: *O čem govorimo, Slovenska kratka proza 1990–2004*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- GLUŠIČ, Helga, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- KOVAČIČ, Lojze, 2003: *Ljubljanske razglednice*. Ljubljana: Gyrus.
- MELE, Angelo, 1974: *Luigi Compagnone. Letteratura italiana, I contemporanei*. Milano: Marzorati.
- Storia della letteratura italiana* 1, 2000. Ur. E. Malato. Roma: Salerno editrice
- VIRK, Tomo, 1998: *Čas kratke zgodbe. Antologija slovenske kratke zgodbe*. Ljubljana: Beletrina.

